

Γιὰ νὰ ζήσει ὁ κόσμος

Ἡ οἰκονομία στὴν βιβλικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση δὲν εἶναι μία οὐδέτερη δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία προσδιορίζει αὐτόνομα καὶ ὀργανώνει συστηματικὰ τὴν ἐργασία, τὸν παραγόμενο πλοῦτο καὶ τὴν διαχείριση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἡ οἰκονομία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ κλήση του πρὸς τὸν ἄνθρωπο νὰ διαχειρίζεται εὐχαριστιακὰ καὶ κοινωνικὰ τὸν κόσμο γιὰ νὰ ξεπεράσει τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο. Ὁ κόσμος δωρίζεται στὸν ἄνθρωπο, ὄχι γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετεῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν ὀδηγήσει ὡς κλίμακα στὸν κοινὸ δημιουργό. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκέστηκε στὴν κοινότητα καὶ δίκαιη νομὴ καὶ χρῆση τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ μετέβαλε ὀλόκληρο τὸν κόσμο σὲ ἀντικείμενο ἰδιοκτησίας, ὑποδούλωσης, διαμάχης, σπατάλης καὶ παραμόρφωσης. Ὑπερβαινόντας, ὅμως, τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴν αὐτονόμηση, ὁ ἄνθρωπος ὡς καλὸς οἰκονόμος ὀφείλει νὰ προσαγάγει εὐχαριστιακὰ καὶ ὄχι αὐτοαναφορικὰ τὸν κόσμο στὸν Θεό. Ἡ οἰκονομία τῆς ἐπάρκειας καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὅπως προβάλλεται στὸ προφητικὸ κήρυγμα καὶ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, μπορεῖ νὰ ἀναδείξει τὸ ὄντως ἀνθρώπινο πρόσωπο τῆς οἰκονομίας καὶ νὰ ἀποκαταστήσει τὸν κόσμο σὲ λίαν καλὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, σὲ φανέρωση τῆς Βασιλείας. Ὅσοσο, ὁ εὐχαριστιακὸς τρόπος ζωῆς καὶ τὸ ἀσκητικὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ μετασχηματιστεῖ σὲ κώδικες συμπεριφορᾶς, νὰ ὀργανωθεῖ σὲ οἰκονομικὸ σύστημα καὶ σὲ πολιτικὴ ἰδεολογία, ἐπειδὴ δὲν διεκδικεῖ ἀνταγωνιστικὰ τὴν ἀτομικὴ αὐτοτέλεια, τὴ συμβατικὴ ἐπιβίωση καὶ ἐξασφάλιση τῆς ζωῆς.

Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς, ποὺ κυριαρχεῖ παγκοσμίως στὴν ἐποχὴ μας, βασίζεται σὲ τελείως διαφορετικὲς προϋποθέσεις στόχων καὶ σκοπιμοτήτων ἀπὸ τὸ ἐσχατολογικὸ ὄραμα καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν στόχος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἦθους εἶναι τὸ κατ' ἀλήθειαν ζῆν, ἡ νοσηματοδότηση τῆς ζωῆς πέρα ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο, ὁ ἠθικὸς προβληματισμὸς τῆς Δύσης συνδέει τὸ ἦθος μὲ τὴ βελτίωση τῶν ἀντικειμενικῶν συνθηκῶν τοῦ ἀνθρώπινου βίου, τὴν ἀλήθεια μὲ τὴ χρηστικὴ ἀποτελεσματικότητά της. Κατὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ διαμορφώθηκε μία πολιτικο-κοινωνικὴ ἠθικὴ ποὺ ἐπαληθεύεται ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος καὶ ἡ ὁποία, παρὰ τὴν ποικιλία τῶν παραλλαγῶν καὶ τῶν ἐξελίξεών της, ἐδράζεται στὰ βασικὰ ἀξιώματα τῆς

ορθολογικής ρύθμισης, της χρηστικής εφαρμογής και κυρίως της αντικειμενικής έπιβολής. Όσο κι αν αυτή η ήθική φαίνεται να αντιτίθεται προς τη χριστιανική ήθική, όπως καλλιεργήθηκε στους κόλπους του δυτικού Χριστιανισμού, ωστόσο δεν αποτελεί παρά έκκοσμίκευση και ιστορική μετεξέλιξη της. Η αντικειμενοποίηση της αλήθειας ως λογικά έπαληθεύσιμης πραγματικότητας, ή θεώρησή της ως όλιστικου συστήματος γνώσεων, τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ τὸ χρησιμοποιήσει ἀποδοτικά γιὰ νὰ ὑλοποιήσει τὶς ἀνάγκες τοῦ βίου του, ἀποτελοῦν κοινὴ βάση καὶ τὸν ὁμῶς ἰσὺς πῶρο πού συνδέει τὴν ἠθικὴν τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὴν ἐκκοσμιευμένη ἠθικὴν πού καθιέρωσε ὁ Διαφωτισμός. Ἡ παράλληλη εξέλιξη τοῦ καπιταλιστικοῦ πνεύματος μὲ τὴν ἀνάπτυξη καὶ διάδοση τῆς προτεσταντικῆς ἠθικῆς εἶναι μόνον μία ὄψη αὐτῆς τῆς πραγματικότητας. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται στὸ γεγονός ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἠθικὴ, πού θηρεῦει τὴν ἀτομικὴ εὐδαιμονία καὶ δικαίωση ὑπερβατικά, μεταλλάχθηκε σὲ μία κοινωνικὴ ἠθικὴ, ἡ ὁποία συνδέεται πλέον παραγωγικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ μὲ τὴν ιστορικὴ καὶ κοινωνικὴ βελτίωση καὶ ὠφέλεια τοῦ ἐπίγειου βίου τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ ἔγινε πλέον μία ἐγκοσμιοκρατικὴ «μεταφυσικὴ», ἡ θεολογία ἔδωσε τὴ θέση της στὴν πολιτικὴ οἰκονομία, πού τείνει νὰ πραγματώσει τὸ βασίλειο τῆς δικαιοσύνης πάνω στὴ Γῆ ὡς πρόγραμμα καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ὑλικῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ντοστογιέφσκυ διεκτραγωδεῖ τὸ τίμημα τέτοιων ὄραμάτων «γενικῆς εὐτυχίας», ἀναδεικνύοντας τὶς μεταφυσικὲς ρίζες καὶ τὴν κοινὴ «μήτρα» τῶν ὀλοκληρωτικῶν συστημάτων πού ἀπαιτοῦν ἀποτελεσματικότητα μέσω μιᾶς πολιτικῆς, δηλαδή, ἀντικειμενικῆς ἐπιβολῆς καὶ χειραγώγησης τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ἡ προτεραιότητα τῶν βελτιώσεων ἐξομοιώνει καὶ ὁμογενοποιεῖ κάθε ξεχωριστὸ ἄνθρωπο σὲ μιὰν ἀπρόσωπη μάζα, ἐνῶ μία μικρὴ ὁμάδα ἀποφασίζει ἀλάθτητα καὶ ἀντικειμενικὰ γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν εὐτυχία τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ἐπιβολὴ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, τῶν ἐγκόσμιων θεοτήτων τοῦ Διαφωτισμοῦ, τοῦ κεφαλαίου ἢ τῆς ἐπανάστασης κατὰ τοῦ κεφαλαίου ἄλλοτε, καὶ τώρα τῆς νεοφιλελεύθερης οἰκονομίας, τῆς ὑλικῆς εὐημερίας, τοῦ σύγχρονου χρηματοπιστωτικοῦ συστήματος, τῆς νέας παγκόσμιας τάξης πραγμάτων, γίνεται πάντοτε μὲ ἀντικειμενικὰ κριτήρια ἐφαρμογῆς, πού ὁλοένα ἀνανεώνονται καὶ τελειοποιοῦνται.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὅμως, ἀσφυκτιᾷ τόσο ἀπὸ τὴν τεχνοκρατικὴ ὀργάνωση καὶ τὴν καταναλωτικὴ εὐημερία του ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς παράπλευρες ἀπώλειες τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ δεσμευτικὴ ἠθικὴ, ἡ ὁποία

διαχειρίζεται επιφανειακά την κρίση και τα προβλήματα της ζωής του. Η παροῦσα οικονομική κρίση με τις ποικίλες εκφάνσεις και πολλαπλές επιπτώσεις της στη ζωή τῶν ἀνθρώπων φανερώνει, ἐν τέλει, τις παρενέργειες τῆς παγκόσμιας οικονομικῆς ἀνάπτυξης ἀλλὰ καὶ τὴν παθολογικὴ ἰδιορρυθμία τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ οἰκονομίας.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν κρίση ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ θεολογία δὲν μπορεῖ νὰ ἀπουσιάσουν. Ἡ στάση νὰ μὴν ἐμπλέκεται ἡ Ἐκκλησία μὲ τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα, πέρα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι φανερώνει μίαν ἄσαρκη πνευματικότητα, συνιστᾷ, ἐν τέλει, μία συγκεκριμένη «πολιτικὴ» στάση. Στὴν τρέχουσα οικονομικὴ κρίση ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλει προφητικὰ καὶ εὐχαριστιακὰ νὰ ἀντιτάξει στὸν ἀσύδοτο ἀνταγωνισμό τῆς παγκόσμιας κυριαρχίας τὴν ἀλληλεγγύη καὶ τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη, στὴν αὐτονομημένη οἰκονομία τῶν ἀνθρώπων καὶ στὸν ἀμοραλισμὸ τῆς, τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας τῶν ἀνθρώπων, τὴν εὐθύνη καὶ τὴν μέριμνα γιὰ τὸν ἄλλο. Αὐτό, ὅμως, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τὴν ἐπιστροφή μιᾶς χρεωκοπημένης κανονιστικῆς ἠθικῆς στὴν πολιτικὴ.

Παρ' ὅλο πὸν τὸ ὀρθόδοξο ἦθος δὲν προσφέρεται ὡς ἓνα κλειστὸ σύστημα κανόνων συμπεριφορᾶς καὶ ἀντικειμενικῆς ἐπιβολῆς, μπορεῖ νὰ νοηματοδοτεῖ κάθε πτυχὴ τοῦ προσωπικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Ὡς προέκταση τῆς λειτουργικῆς ἐμπειρίας, μπορεῖ νὰ προσφέρει τὰ βαθύτερα ὑπαρξιακὰ κίνητρα πὸν θὰ ὠθήσουν τὸν ἄνθρωπο νὰ λειτουργήσῃ πέρα ἀπὸ ἐφήμερα ἠθικὰ κατασκευάσματα στὸ πλαίσιο μιᾶς λειτουργικῆς διακονίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ συνανθρώπου. Ἡ εὐχαριστιακὴ ἐμπειρία ὡς πρόγευση τῆς Βασιλείας ἐκφράζεται ὡς διαρκῆς μέριμνα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ δεξιώνεται στὸ μυστήριο τοῦ ἀδελφοῦ τὴν φτώχεια καὶ τὴν ἐγκατάλειψη. Κατὰ τὸν Μητροπολίτη Ἰωάννη Ζηζιούλα, «ὁ κόσμος σήμερα δὲν χρειάζεται ἠθικὴ, ἀλλὰ ἦθος. Ὁχι ἓναν προγραμματισμό, ἀλλὰ μία στάση καὶ μία νοοτροπία. Ὁχι μία νομοθεσία, ἀλλὰ ἓναν πολιτισμό». Σὲ αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ τὸ ὀρθόδοξο ἦθος μπορεῖ νὰ συμβάλῃ καίρια καὶ ἀποφασιστικά, γιὰ νὰ ζήσει ὁ κόσμος.

Σταῦρος Παγκάξογλου